

La literatura medieval

Els orígens i l'expansió de la llengua

A partir del segle VIII hi ha indicis de l'existència de la llengua catalana, però els primers textos escrits en català, tot i que d'escàs valor literari, daten del segle XII: el *Forum iudicum*, que és la traducció del llatí al català d'un codi de lleis, i les *Homilies d'Organyà*, que són sermons escrits en català.

Entre els segles XII i XIV el català va ser una llengua en expansió. En aquesta època, la corona catalanoaragonesa va estendre els seus dominis per la Mediterrània, des del País Valencià i les Balears fins a Sicília, Sardenya, Nàpols i fins i tot Atenes.

Pertanyen a aquesta època **les grans cròniques historiogràfiques**, escrites amb voluntat literària, que recullen els principals fets històrics ocorreguts entre els segles XIII i XIV:

- ▶ El *Llibre dels feits* o *Crònica de Jaume I*, que és un text autobiogràfic dictat per Jaume I el Conqueridor (1208-1276) i que narra els fets ocorreguts entre el seu naixement i els últims dies del seu regnat.
- ▶ El *Llibre del rei en Pere*, escrit per Bernat Desclot entre el 1283 i el 1288, que narra el regnat de Pere el Gran.
- ▶ La *Crònica*, escrita per Ramon Muntaner entre el 1325 i el 1328, que narra l'expedició catalana a l'Orient entre els regnats de Jaume I i Alfons el Benigne i que per tant abraça uns 100 anys d'història.
- ▶ La *Crònica de Pere III el Cerimoniós*, que també és un text autobiogràfic dictat per Pere III (1319-1387) i que narra els fets ocorreguts durant el seu regnat.

Diversos autors catalans com Guerau de Cabrera, Guillem de Berguedà, Ramon Vidal de Besalú, Guillem de Cabestany i Cerverí de Girona van cultivar la poesia trobadoresca, però l'escriuen en occità i no pas en català.

Ramon Llull

Una de les figures més destacades de la literatura medieval és **Ramon Llull** (1232-1316).

De Llull, que va escriure més de 250 obres, la majoria en català però també en llatí i àrab, destaquen *Llibre de contemplació en Déu*, *Llibre d'Evast e Aloma*, amb el *Llibre d'Amic e Amat*, *Vida coetània* i *Llibre de meravelles*, amb el *Llibre de les bèsties*.

Però el gran valor, no només per a la llengua catalana, de l'obra de Ramon Llull rau en el fet que va ser el primer autor medieval a emprar, en lloc del llatí, una llengua romànica per escriure sobre teologia, filosofia i ciència.

La Cancelleria Reial

També va ser molt important la tasca desenvolupada per la **Cancelleria Reial**, escrivania dirigida per un canceller i encarregada de tramitar tots els documents administratius de la corona catalanoaragonesa. Aquesta documentació també era copiada i avui bona part es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a Barcelona.

La Cancelleria Reial va ser creada per Jaume I, el 1276, i va ser reformada el segle XIV, sota el regnat de Pere III el Cerimoniós.

Els documents de la Cancelleria Reial es redactaven en llatí, en català i en aragonès, però a poc a poc el català va anar desplaçant les altres dues llengües.

A més, la Cancelleria va esdevenir un focus cultural, ja que va traduir les obres clàssiques al català i va introduir l'Humanisme.

El paper de la Cancelleria Reial, doncs, va permetre una gran unitat entre totes les terres de parla catalana. De fet, els autors de la Cancelleria, entre els quals destaquen Bernat Metge i Arnau de Vilanova, aconseguen crear un model de llengua semblant al que avui entenem per llengua estàndard.

L'esplendor de la literatura medieval

El segle XIV i també el XV, la **prosa moral** pretén posar a l'abast del gran públic els principis fonamentals de la teologia. En destaca especialment **Francesc Eiximenis** (1327-1409), amb obres com *Lo crestià* i *Llibre de les dones*, i també **Anselm Turmeda** (1352-1423), amb *Disputa de l'ase*.

També fou un personatge important **Bernat Metge** (1340-1413), autor de *Lo somni*, que va contribuir a introduir la influència humanista del Renaixement a la literatura catalana.

Cal destacar també els llibres de cavalleries. Ben coneguts són la novel·la anònima ***Curial e Güelfa***, escrita entre el 1435 i el 1462, i particularment ***Tirant lo Blanc***, que **Joanot Martorell** va escriure entre el 1460 i el 1468.

El segle XV, conegut com el segle d'or de la literatura catalana, compta també amb l'obra d'**Ausiàs Marc** (1397-1450), considerat el millor poeta medieval, que va ser el primer a abandonar l'occità com a llengua poètica per emprar el català. Tot i que una mica eclipsats per Ausiàs Marc, altres poetes de l'època són **Joan Roís de Corella**, **Jordi de Sant Jordi**, **Jaume Roig**, autor d'*Espill*, i sor **Isabel de Villena**, que va escriure *Vita Christi*.

La Decadència

Entre els segles XVI i XVIII, la producció literària va ser escassa i de qualitat irregular. Per això, aquest període és conegut com Decadència.

El segle XVI: el Renaixement

Destaquen el poeta **Pere Serafí** i els poetes i dramaturgs **Joan Ferrandis d'Herèdia** i **Joan Timoneda**. També és força coneguda l'obra historiogràfica *Los insignes col·loquis de la ciutat de Tortosa*, de **Cristòfor Despuig**.

El segle XVII: el Barroc

En poesia, **Francesc Vicent Garcia** és l'autor més conegut, però cal destacar l'obra teatral *Lo desengany*, del també poeta **Francesc Fontanella**.

El segle XVIII: la Il·lustració

En el context del corrent intel·lectual de la Il·lustració s'inscriuen *Calaix de sastre*, de **Rafael d'Amat**, més conegut com el baró de Maldà, i l'obra teatral *Lucrecia*, de **Joan Ramis**.

La Renaixença

Cal recordar que la Renaixença és un moviment del segle XIX crucial per a la recuperació de la llengua i la literatura catalanes. Es considera que el punt de partida és l'oda *La pàtria*, de **Bonaventura Carles Aribau**.

De la Renaixença, destaquen els poetes **Joaquim Rubió i Ors**, conegut amb el pseudònim de Gaiter del Llobregat, i **Jacint Verdaguer**. La restauració dels Jocs Florals va suposar una gran inquietud per la poesia amb molts altres autors, potser menys coneguts, com Antoni de Bofarull, Marià Aguiló, Víctor Balaguer, Miquel Costa...

El teatre també va prendre embranzida en la Renaixença, primer amb **Frederic Soler**, conegut sota el pseudònim de Serafí Pitarra, i després molt especialment amb **Àngel Guimerà**, autor d'obres com *Mar i cel*, *Maria Rosa*, *Terra baixa* i *La filla del mar*. Quant a la novel·la destaca el vallenc **Narcís Oller**, amb novel·les imprescindibles com *L'escanyapobres*, *La febre d'or* i *Pilar Prim*.

El primer terç del segle XX

El modernisme

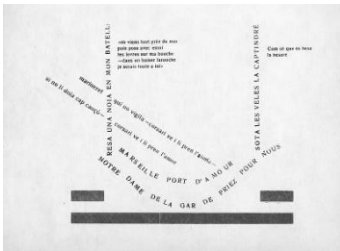
El corrent modernista es va produir arreu d'Europa entre finals del segle XIX i sobretot primers del segle XX i va significar un canvi en la concepció de la creació literària. D'aquest corrent destaquen les novel·les *Els sots feréstecs*,

de **Raimon Casellas**; *Solitud*, de **Víctor Català**, pseudònim de Caterina Albert; *Josafat*, de **Prudenci Bertrana** i *L'auca del senyor Esteve*, de **Santiago Rusiñol**.

El gran representant de la poesia modernista fou **Joan Maragall**.

El noucentisme

El noucentisme pretén retornar als principis estètics del classicisme. Del vessant estrictament literari, cal destacar la poesia de **Josep Carner** i **Carles Riba**. Quant a la novel·la, *La ben plantada*, d'**Eugeni d'Ors**.

Les avantguardes

A primers del segle XX es produeixen a tot Europa canvis radicals en el terreny artístic propiciats per l'aparició de moviments d'avantguarda com el cubisme, el futurisme, el dadaisme... En la literatura catalana, l'autor més representatiu de l'avantguarda és el poeta **Joan Salvat-Papasseit**.

La literatura de postguerra

En la literatura de postguerra va predominar la poesia, amb el mestratge de **Carles Riba** i **J.V. Foix**. Al tombant del 1960 prenen el relleu **Pere Quart**, pseudònim de Joan Oliver, **Salvador Espriu** i el reusenc **Gabriel Ferrater**. Més endavant es consagraren **Vicent Andrés Estellés** i **Miquel Martí i Pol**.

Molts són els autors imprescindibles de postguerra, sobretot **Llorenç Villalonga**, autor de *Mort de dama* i *Bearn o la sala de les nines*, i **Mercè Rodoreda**, que va publicar entre altres *Aloma*, *La plaça del Diamant* i *Mirall trencat*. Dels novel·listes sorgits a la postguerra cal destacar al costat de **Manuel de Pedrolo**, també molt conegut, **M. Aurèlia Capmany**, **Joan Perucho**, **Ramon Folch** i **Camarasa**, **Blai Bonet**, **Baltasar Porcel**..., que van renovar la novel·la.

No s'ha d'oblidar l'assaig, amb autors com **Josep Pla** i **Joan Fuster**, conegut sobretot per *Nosaltres, els valencians*.

 També podeu consultar:

***Curs de llengua catalana. Nivell D.* Barcelona: Castellnou Edicions, 2008.
Pàg. 512-523**